

Megjelenik minden
hónapban, a nyári
időszak alatt
esetleg kétszer is.

✱

Szerkesztőség:

Kolozsvár,
Belkírdály-utca 22. sz.

ERDÉLY

TURISTASÁGI,

FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESÍTŐJE.

Az egyesület tagjai
e folyóiratot a tag-
sági díj fejében in-
gyen kapják. Nem
tagok részére az
előfizetési díj 3 frt.

✱

Kiadóhivatal:

Erdélyrészi Kárpát-
Egyesület titkári hivatala

I. kötet.

1892.

Szerkesztő: RADNÓTI DEZSŐ.

Fődolgozótársak: Hankó Vilmos dr., Herrmann Antal dr., Téglás
Gábor, Hangay Oktáv, Veress Endre.

X. füzet.

November.

Turistaság a középiskolákban.

Irta: Herepei Iván.

Gyakori a panasz, hogy a középiskolákban túlterhelik tanulókkal az ifjúságot testi fejlődésének megmérhetetlen hátrányára; a fiatal nemzedék napról-napra csenevészebbé válik, nagy része görbe hátgerinczczel, beesettmellel, rossz szemekkel, sápadt arczczal, gyöngye idegzettel kerül ki a tanuló termékből. Hogy ez így van, senki nem is tagadja és hogy ennek az iskola az okozója, sajnosan bizonyítják az időnkint tartatni szokott orvosi vizsgálatok statisztikai adatai, melyek megdöbbenően mutatják, miként nő osztályról-osztályra a szűk mellűek, a rövidlátók, stb. százaléka. Bizony megdöbbenően; mert hiszen kevés mondás fejez ki oly nagy igazságot, mint a számtalanszor idézett, de mindamellettt éppen korunkban legtöbbször szem elől tévesztett: «*mens sana in corpore sano.*» Ernyedt izmokkal, beteg idegekkel, vajmi nehéz végig küzdeni az életnek sokszor erős szervezetet is megpróbáló küzdelmeit. Nem egynek férfikora teljében megszegi életerejét a meg nem edzett, gyenge test, az élet izgalmainak ellentállani nem tudó beteg idegrendszer. Pedig a mi csapás az egyesekre, csapás az az államra nézve is, melynek ereje az egyesek erejének összeségéből áll. Tehát nemcsak az egyéni, de a magasabb állami és társadalmi érdek is sürgősen követeli, hogy gátat vessünk a rohamosan terjedő bajnak, hogy

megakadályozzuk, míg nem késő, a nemzet tagjainak testi elsatnyulását.

Sokan gyógyító szerül a tanulás anyagának kisebbítését óhajtják, — igénytelen nézetünk szerint — nem helyesen. Az egyik bajon, a test baján, tán némikép, mert hiszen a tanítás anyagának nagyobb leszállítására gondolni sem lehet, segítve volna; de keletkeznék más baj helyébe: az iskolai oktatás nem tarthatna lépést a tudományok rohamos fejlődésével. A mit nyernénk testben, veszítenők szellemben. Csak bajt cserélnénk, s ki tudja kisebbet-e a nagyobbért?

Általánosabb az a vélemény, hogy a módszer-javítással kell az iskolázás terhén könnyíteni; helyes, de a bajt ez legföljebb csökkentené, teljesen meg nem szüntethetné azért, mert az anyag, melyet tanítani kell, ha az általános szellemi haladás fokán akarunk maradni, bármiy módszerrel előadva is igen nagy lenne.

A baj sikeres orvoslásának egyedüli módja: *a testnek a szellemmel való összhangzatos fejlesztése*. És — fájdalom — éppen ebben az irányban történik napjainkban a legkevesebb. Szinte hihetetlen, hogy míg a szellem képzésére a középiskolákban heti 24—26 általánosan kötelező órát fordítanak, a test fejlesztésére, jöllehet test nélkül alélek — legalább e földi életben — nem létezhetik, 2 óra tornázást rendel a törvény; és bár legalább ezt a két órát jól felhasználnák arra, hogy kipihenje magát a sok tanulásban kimerült lélek, szabadon mozogjon a folytonos és gyakran rossz padokban való üléstől elbágygyadt test, tiszta, friss levegőt kapjon a tüdő, mely a tanuló-termek porral telt levegőjében a görbe testtartástól összeszorult bordák között alig fejlődhetik. Ám e helyett legtöbbször poros, néha nem is eléggé tágas teremben nyakatekert czirkuszi produkciókkal kinozzák a tanulót. Orvosi szakértők sokat írtak már arról, hogy az ily mesterkéltszerekkel való

tornázásnak testfejlesztő hatása alig van; keveset használ, soknak meg épen árt.

Kétségtelen, hogy az ú. n. szertornázást egészségi szempontból magasan felülmúlják a különböző, szabadban üzött sportok, pl. lovaglás, korcsolyázás, úszás, evezés, az újabb keletű kerékpározás, bár ez utóbbinak hatása az egészségre még kellően kipuhatolva nincs, és a *turistaság*. Szándékosan emeltük ki ezt, mely — nézetünk szerint — a legjelentősebb; nemcsak azért, mert, míg a többi sport többé-kevésbé egyoldalúlag fejleszti a testet, a túristaságban valamennyinek előnyei, azok hátrányai nélkül összepontosúlnak; de különösen, mert az iskolákban való minél tágabb elterjedése gyakorlatilag legkönnyebben érhető el. A lovagláshoz ló kell, a kerékpározáshoz kerékpár, mindkettő aránylag sokkal költségesebb, semhogy általános elterjedésre számíthatna, viszont a korcsolyázás, meg az úszás az évnek csak egy igen kis részében gyakorolhatók. A túristaság, ha a túristaság maga a cél és nem csak ürügy az «eszem-iszom»-okra, kevés pénzbe kerül és alig van az évnek oly szaka, melyet kirándulásokra, ha nem is mindig egyforma előnyösen, fölhasználni nem lehetne.

Az E. K. E. egyetemi osztálya legközelebbi választmányi ülésében elhatározta, hogy fel fogja hívni az erdélyrészi összes közép- és szakiskolák igazgatóságait *Erdélyrészi Kárpát-Egyesületi ifjúsági alosztályok* alakítására. A megállapított terv szerint ezek az alosztályok minden iskola kebelében teljesen önállóan, de azért szervi kapcsolatban az E. K. E. egyetemi osztályával s ennek közvetítésével a központi vezetéssel, lennének alakítandók. Az ekként létesült alosztályok aztán valamely tanár vezetése mellett, kinek persze meleg szeretettel, odaadó buzgalommal kellene az ügyet az ifju nemzedék testi fejlődése érdekében felkarolnia, évenként minél több kisebb és nagyobb kirándulásokat tennének, melyekben természetesen az alosztály tagjain kívül mint vendégek azok is résztvehetnének, kik

szük anyagi viszonyaik miatt a 2 frt tagsági díj befizetésére nem képesek. Szabad délutánokon nagyobb sétákat, vasárnap vagy más szünnapokon a vidék egyik-másik közelfekvő szebb pontjához kirándulásokat rendezhetnének. Évenként 2—3-szor, pl. a husvéti, pünkösdi, szüreti vakációkon több napra terjedő kirándulásokra, az utat részben gyalog, részben tengelyen téve meg, lehetne menni. Ha jól tudjuk, több erdélyrészi középiskolában szokásban is vannak ily iskolai kirándulások. Így például a nagyszebeni m. kir. államfőgymnáziumban ifjusági «vándor-egyesület» létezik, élén mindig egy tanárral, és évenként 8—10 kisebb és 2—3 több napra terjedő kirándulást rendez. E sorok írója, ki maga is a nagyszebeni államfőgymnáziumban tanult, mindig kellemesen fog visszaemlékezni ezekre a kirándulásokra. Rendszerint korán reggel indultak el, többnyire gyalog, Szeben vidékének valamelyik szebb pontjához; ott töltötték játszással, növény- meg bogár-gyűjtéssel az egész napot, csak naplementekor indultak haza. A szüreti vakáción valamely közelfekvő szőlőtermő helyre szoktak elmenni, a hol aztán közös pénzből igen olcsón egy darab szőlőföld egész termését megveszik, s mialatt a városban maradottak szobában ülve unalmasan töltik az időt, a kirándulók vigan szüretelnek. Húsvétkor és Pünkösdkor — természetesen mindig a vezető tanárral — több napra kirándulnak az erdélyi részek valamelyik szebb vidékére; egyszer a délkeleti Kárpátok festői havasaira; máskor pld. a regényes bánya-vidékre. Az ember alig hinné, mily kevés pénzbe kerülnek ezek a kirándulások; az egy napiak, miután kis hideg ételt és kenyeret a kirándulók mindig visznek magukkal, alig pár hatosba; a több napig tartók, minthogy az igazgatóság olcsóbb vasúti jegyeket s más kedvezményeket is szokott kieszközölni, 2—3 frtba. Ha az iskolákban E. K. E. alosztályok szerveztetnének, természetesen ezeknek tagjai mind-

azokban a jelentékeny kedvezményekben részesülnének, melyeket az E. K. E. nyújt, a mi az ily iskolai kirándulásokat még olcsóbbá tenné.

Nem tudjuk szokásban van-e még; de régebben — úgy hallottuk — az enyedi Bethlen-főiskola tanulói a nagy nyári szünidőkön kisebb nagyobb csoportokban beúzták, leginkább gyalog Erdély legszebb és legnevezetesebb részeit, szerevezve tapasztalatokat és, a mi a fő, erősítve izmaikat és idegeiket; nem egy ily társaság tagjai teljesen útiköltség nélkül indultak neki az utazásnak; útközben a falvakban és városokban egy-két napra megszálltak, hangversenyt rendeztek s ennek jövedelméből folytatták egy darabig tovább vándorlásukat. A létesítendő E. K. E. ifjúsági alosztályok is, ha akadna vezetőnek vállalkozó tanár, a miben alig kételkedhetünk, vagy esetleg egy pár érettebb tanuló vezetése mellett is, rendezhetnének majd nyaranta nagyobb kirándulásokat; úti tervet adna az E. K. E.; az útirányba eső helyeken olcsó elszállásolásról, étkezésről, kalauzolásról stb. gondoskodnának az ottani E. K. E. osztályok, melyeknek tagjai esetleg szintén csatlakozhatnának a kirándulókhöz. Jól kidolgozott úti tervvel, tájékozott vezetéssel s aránylag igen kevés költséggel néhány szünidő alatt egy-egy ifjúsági osztály tagjai bejárhatnák hazarészünk összes szebb helyeit.

E cikkely szükre szabott kerete nem engedi meg, hogy azokat a kulturális hasznokat fejtegyük, melyekkel a turistaság művelése az ifjúságra nézve jár. Hogy mily kitűnően összeköthetők az iskolai kirándulások a természettudományok tanításával, hogy földrajzi és népismereti oktatásokra, különösen ép napjainkban, midőn a szemléltetési tanítás a jelszó, mily előnyösen felhasználhatók stb., hivatott tollak már sokszor és szépen megírták. Csupán csak még egyre, a turistaságnak nemzeti szempontból való fontosságára óhajtunk pár szóval rámutatni. Mig «Helvéczia

hótakart tetőit» s a «Provence daltelt mezőit» megnézni mindenki siet, hazánkat s annak szépségeiben oly gazdag erdélyi részeit aránylag még mindig olyan kevesen ismerik, pedig sajátságos viszonyaink ép itt, a Királyhágón túli részekben, napjainkban fokozott hazaszeretetre, ha ugyan a hazaszeretetnek különböző fokairól szabadna szólnunk, útalnak. És hogyan szerethetnők igazán, önzetlennül, forró ragaszkodással a hazát, melynek földjét nem láttuk s fiait, testvéreinket, nem ismerjük; mert hiszen — szépen írja Orbán Balázs — *«öntudatos forró ragaszkodás, igazi mély szeretet, csak közelebbi ismeretségnek lehet eredménye; e szerint minél közelebb jutunk hazánk ismeréséhez, annál forróbbá válik szeretetünk iránta.»*

Még valami a Brodnikokról.

Irta: Veress Endre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Olvasgatás-közben jutott eszembe, hogy a Brodnikokról az oláh irodalomban is jelent meg egy igen érdekes dolgozat,*) melyet szükségesnek tartok *Kuun Géza* gr. munkatársunk hasonlótárgyú (s folyóiratunk ideai első füzetében megjelent) becses kis cikkelye kiegészítéséül, e helyen ismertetni. S teszem ezt annyival inkább minthogy *Rosetti Radu*, ama közlemény írója, kútforrásai alapján e népről egész új adalékokat sorol fel.

A brodnikokról nemcsak néhány magyar királyunk oklevele és pápai bulla szól, de még az orosz krónikák is megemlékeznek. Ezek 1147-ben említik őket először, midőn Sviatoslav Vladimirovics hada, kalandozása közben, az Oka-folyó partjai mellett lakó kunok és *brodnikok* kánjától kapott segítséget. *Karamzin* orosz történetíró azt is mondja róluk, hogy: a brodnikok keresztények voltak és a Don-melléki síkságon laktak a barbár népek közt, kikhez hasonló vad életmódot folytattak, s legnagyobb részük muszka szökevény volt, kik az oroszországi polgárháborúk alatt,

*) Lásd *Radu Rosetti*: Brodnici, B. P. Hasdeu »Revista Noua«-ja 1890-iki III évf. 55—61. l. Bucuresci.

hol egyik, hol másik nép szolgálatába álltak. ¹⁾ Később 1224-ben újra említve látjuk őket a Kalka-melletti csatában *Ploskinia* nevű vajdájuk alatt, mint a tatárok szövetségeseit, midőn az orosz fejedelmek seregét a mongolok tönkretették. ²⁾

Sokkal jellemzőbbek azonban a magyar vonatkozások, melyeket Kuun Géza gr. czikkében is olvashatunk. II. Endre királyunk 1211-ben a Barczaságot a német lovagrendnek adományozta, hogy azok megvédjék a kun-beütésektől. ³⁾ A következő évben újabb kiváltságokat adott nekik, megerősítvén őket egyúttal Kreuzburg (Crucepurg) vára birtokában, melyet a lovagok újból felépítettek volt. ⁴⁾ Viszály következtében a király azonban elvette tőlük adományát, de aztán 1222-ben (a mint Kuun Géza gr. közleményében láttuk) nemcsak ismét nekik adta át a Barczaságot, de egy jó nagy területet is hozzáadott még túl a havasokon (Montes Nivium), mely föld Cruceburgtól a *Prodnikok* határáig, másfelől a Burza vizétől a Dunáig terjed. ⁵⁾ Miként már szintén tudjuk, ez adományt ugyanez évben III. Honorius pápa is megerősíti, a földet a *vlachok* határáig terjedőnek írván, ⁶⁾ a mi tehát ugyanazonos volt a brodnikok határával. A szóban forgó Kreuzburg pedig, a szászúl mai napig is hasonló nevű *Nyén* falu Háromszék megye sepsi-i járásában, a Prázsmár vize mellett.

Czikkely író most a határok megállapítását kíséri meg. Az adományozott földterület délnyugati határa nem szabható meg biztosan, mert az oklevél szövege szerint oly határozatlan, hogy a megjelölés az Alsó-Duna bármely pontjára vonatkozhatik. Az északnyugati határ azonban, mely a Brodnikok földjéig ért, könnyebben megállapítható lehet. Az okmány nem említi ugyan, de feltehetjük, hogy a Kreuzburgtól a brodnikok határáig húzódó vonal, nem léphette át a hegyeket az ojtózi szorosnál feljebb. Mert, ha a határvonal csak valamivel feljebb vonúlt volna Ojtóznál, az már Kézdi-széket érintette volna, mely pedig a székelyek régi birtoka volt, s így azt a király nem adományozhatta a német lovagoknak. Másfelől bizonyos, hogy Bereczk község, mely az ojtózi szoros bejáratánál fekszik, még a XV. század

¹⁾ Ld. *Karamzin*, Historire de l'Empire de Russie. Thomas és Jauffret fordítása II. köt. 274. l. — ²⁾ Ugyanaz, III. köt. 290. l.

³⁾ Eudoxiu de *Hurmuzaki*, Documente... I. köt. 56. l.

⁴⁾ Ugyanott, 58—59 l. — ⁵⁾ U. o. 75. l. — ⁶⁾ U. o., 77 l.

elején sem tartozott a székelyekhez. Ha már most ezek után vonalat húzunk a térképen Kreuzburgtól az ojtózi szoros felett uralgó Mogyorós hegyig, ennek egyenes meghosszabbítása Moldvaországban a Szeret folyót Rekecsén (s tegyük hozzá még, hogy Akna, Tatros) csángó-magyar község irányában vágja át, a mi akkor berládiak határa volt.

Több oklevelünk van, melyek szerint a brodnikok országa nyugati határát csakugyan Moldva déli részén kell keresnünk. Kuun Géza gr. is felemlíti IX. Gergely pápa amaz 1227-iki levelét, melyben Róbert esztergomi érseket (Bortz kun-vezér kérésére) Kun-országba küldi, mely — úgymond — szomszédos volt a Brodnikok földjével. S mivel a moldvai kunok a Szeret völgye lapályán laktak, a szomszéd brodnikok ettől csakis északra, vagyis Berlád tartományban lakhattak. Majd 1231-ben üdvözlí a pápa ugyanazt az érseket, a miért oly buzgón tértítgette a kunokat s újból feljogosítva, hogy prédikáljon és templomot építsen a kunok és brodnikok *szomszédos* tartományában.⁷⁾

A bekövetkezett gyászos végű tatár-invázió nem változtat a dolgokon, mert IV. Béla 1254-ben segílyt kér IV. Inocentius pápától az újra betörni készülő tatárok és egyúttal a ruthének, kunok és *brodnikok* ellen, kik az ország keleti határán lagnak és most a mongol-tatárok alattvalóivá lettek.⁸⁾ S mivel tudvalevőleg az említett oroszok Moldva északi, a kunok pedig déli felében laktak, a brodnikok tehát csak e két nép közt lakhattak. azon a területen, melyen a berládiak tartománya végighúzódott, a miből azt is bizonyosnak vehetjük, hogy (a fentebbi okleveli tanúságok szerint is) a brodnikok és berládiak egy és ugyanaz a nép lehetett. Berlád és népe pedig (a mint más adatokból is tudjuk) oláh volt. — Czikkelyíró végre lehetetlenségnek tartja Karamzin amaz állítását, hogy a Don vidékén is laktak volna brodnikok,⁹⁾ de másfelől örvend, hogy még maga *Hunfalvy* Pál is beismerte a brodnikok oláhságát és moldvai hazájukat.

Ennyi az, mit Rosetti közleménye alapján (felkeresve hívatolt forrásait is) hazarészünk e XIII. századi bevándorolt sajátságos, barangoló népéről érdemesnek véltem elmondani.

⁷⁾ Ugyanott. 113. l. — ⁸⁾ U. o. 260. l.

⁹⁾ Ámbár szerintem ez nem olvasható ki az orosz író idézetéből és egyébiránt a brodnikok nomád, kalandozó természetüktől ösztönözve, nem letelepedve, állandóan, hanem talán csatangolva, szórványosan tartózkodhattak ott azon a vidéken.

Az áttört völgyek.*)

Irta: Czirbusz Géza dr.

A fővölgyek a harántvölgyekkel egy vízrendszert képeznek, az áttört vagy *általvölgyek* ellenben egy vagy több hegyderekon törnek át és több vízrendszert kapcsolnak egybe. Keletkezésük maig a geofizika legérdekesebb problémái közé tartozik.

Vannak u. i. folyók, melyek forráshelyüknél sokkal magasabb hegyderekakat szelnek át, a mikor pedig kényelmesebb utat találhattak volna lefolyásukra. A Duna p. o. 800 m. gerincezből fakadván, kis vártatva áttöri az 1000 m. magas sváb Jurát. Greinnál 500 m. magaslaton ront keresztül, a mikor felhasználhatta volna az Amstetten mellett levő 390 m. zökkenést is. Sz. Pölten mellett újra 700 m. tetőket fűrészsel keresztül (a Wachau-i szoros), a midőn ugyancsak Sz. Pölten előtt 290. m. vonalon elkerülhette volna az akadályt. De nálunk is inkább által tör a Pilis-Börzsönyi 700 m. vonulaton, semhogy a Győr és N.-Kanizsa melletti 250 m. alacsonyabb kerülőt választotta volna.

Hasonlóképpen töri át az *Olt* a 2000 m. magas erdélyi déli Havasokat, pedig forráshegyeinek magassága 1000 m. A kisebb domszágon fakadó *Kinczig* patak a Schwarzwaldot hasítja ketté. Az Irzker a Rilo-daghon fakad, átfolyja a szamakovi alluvialis síkságot, áttör a Vitos hegység szienit törzsökén, majd a Szófia körül levő sikon folyik, míg végre az egész Balkánon keresztül sokszorosán kanyargó utat váj magának. A perui Andoknak vízválasztója az alacsonyabb partmelléki hegység, míg a központi Kordillera a legmagasabbik hegyláncolat. Mégis az Amazon vízköréhez tartozó folyók a nyugati oldalon az alacsonyabb hegysorokból keletkeznek. A Himalája rendszernek vízválasztója a *Musztag* nevű hegyláncolat, mely sokkal alacsonyabb, mint a csucsokat viselő hegyderék. Mégis az Indus, a Szetlecs, a Brahmaputra valamennyi hegylánczon bevágódtak, sőt a Pungthú nevű folyó épen a legmagasabb hegyderékot a legmagasabb csucsai között fűrészselte keresztül. Észak-Amerikában a Delavare, Susquehauna, Potoruae az Alleghany hegységnek a tenger felé egyre magasodó öt gerinczén törnek át, úgy hogy *Peschel* Oszkár nem áttolja kimondani, hogy lehetetlenségnek, orografiai képtelenségnek tartja az eféle völgyeknek erosionalis jellegét. ¹⁾

*) Mutató Czirbusz Géza dr.-nak sajtó alatt levő *Egyetemes földrajzából*.

¹⁾ *Peschel*: Neue Probleme der vergl. Geogr. 153 l.

Pedig azok!

Ha elfogadjuk a visszahátráló erosio elméletét, mely szerint a forráshelyek mindinkább hátrafelé tolatnak, akkor el kell hinnünk azt is, hogy a visszafelé haladó erosio elhordhatja a viz választót. Az oldalas erosio hajlataival s a most említett hátráló erosioval egyetemben szintén kettészakíthatja a hegyderekat és ig eltérítheti a folyó vizet eredeti irányából, minélfogva az valamelyik mellékfolyójának völgyén keresztül egy másik vizrendszerrel lép összeköttetésbe.

Feltűnő jelenség továbbá az ilyen áttöréseknél, hogy a hegy-ség kettészakítása rendszerint a fővölgynek valamely szemközti oldalvölgyének irányában történik, ugy hogy a völgyek fölcserélődnek, fővölgyből mellékvölgy és mellékvölgyből fővölgy lesz. Az *Olt* folyó jobbról kapja a Cibin patakat, melynek folytatólagos iránya a Vöröstoronyi szoros. Hasonlóképpen a Rhône a Drance folyót, a Rajna az Oberhallsteiner patakat, a Salzach az Arl patakat, az Enns a Radmert és a Hain patakat, a Tiber az Aniót, a Mura a Tragot patakat, az Adda a Mérát, az Aranyos a Jára vizét veszi magába, mielőtt keresztül törne az utjába eső hegygerinczen s valamennyi a mellékpatak völgyét használja föl a hegyderék átszakítására. Találó továbbá, legalább Kárpátjaink áttört völgyeire nézve *Tietzenek* megfigyelése, hogy t. i. *régibb* helyekről és vízválasztókról lefolyó viz töri át a fiatalabb, magasabb hegyeket, je-léül annak, hogy a vizek már akkor kezdték bevájó munkájukat, a midőn az illető hegyderék a felgyürödés kezdetén volt. Az erosio és a feltüremlés tehát lépést tartottak. *Pench* mindezekhez az erosionalis tényezőkhöz még a forráshelyeknek beomlását és meszes vidékeken a földalatti barlangoknak, meg folyók által kimosott földalatti folyósok és csatornák beszakadását is elégséges oknak találja az ily általvölgyek keletkezésére. ¹⁾

Magam részéről, a mennyiben megfigyeléseim terjedtek, ilyen beszakadásokból magyarázom a *túri* és *tordai* hasadékvölgyek keletkezését, melyeken a Túr, illetőleg a Hesdát patak folyik keresztül. Így keletkezett az Aranyos meszes mellékén az a sok hegy-nyílás, melyeket az oláh *cséjának* nevez. A buvó patakok ma még a hegyek belsejében bujkálnak, de ha egyszer a hegyek belsejét egészen kimosták és kihordták, és barlangjaik leszakadnak, medrük a tordai hasadékhoz hasonló áttört völgyet fog képezni.

²⁾ *Pench*: Die Bildung der Durchthäler 37, 45, 50 l.

Pench tehát az áttört völgyeket három főcsoportba foglalja :
 a) Régibb folyók mederfolytatásai. b) Fiatalabb folyók áttö-
 rsei a vízvázaszték lehordásával. c) Beszakadt víz és forrásrend-
 erek.

Két természeti ritkaság.

Irta : *Téglás István.*

I.

Maladinkő (Hasadtkö).

A festői szép részletekben bővelkődő Tömös szoros keleti ol-
 lát a hosszan elnyúló Nagykő-havas és annak dús fenyvesekkel
 ritott előrsei képezik. A Nagykő-havas délnyugoti sziklás ol-
 lán hanyathomlok rohan alá a Felső száraz Tömös pataka és
 es utjában a 49 m. magas Maladin követ tetejétől aljáig egé-
 n átmettszi. A természet e nagyszerű művének megtekintésére
 kező társaság a tömösi vasuti állomás közelében a Bányá-
 gy és Száraz Tömös közötti meredeken hatol fölfelé. Félórai
 aloglás után a Maladinkő (vagy másnevén Hasadt kő) tetejéhez
 nk. A vad patak kettős zuhataggal ugrik a szikla sikátorba,
 vá az itt még elég tágas közben 15 méternyi távolra mi is kö-
 hetjük, de ott a csak alig egy méternyire keskenyedő szoros-
 n olyat ugrik a mélységbe alá, melyet innen felülről még meg-
 ni is istenkisértés. Visszatérünk s a szikla külső lankás oldalán
 óriási erdei csalánokkal összefonódott málna és szeder bokrok-
 l küzdve, inkább alácsúszva, mint menve a Hasadtkö lábához
 unk. A víz által üveg simára koptatott csúszós nedves szikla
 aja, az apróbb vizesések s azok zubogó medenczéi nehezzé te-
 k a hűvös homályos folyosóba behatolást; a nők rendszeren be-
 azza l, ha a ragy zuhatag alját megpillanthatják. A férfiak
 zül is csak azok hatolhatnak bennebb, kiket a hideg és mély
 vissza nem riaszt; azok bőrig átázva s fázva eljuthatnak a 30
 ternyi magas s öt lépcsőzetben megtört gyönyörű vizesés mély
 denczéjének széléig. A magas és szűk kőköz tetejét átsátorozták
 sötét fenyők összefonódott ágai, e bltíven át csak imitt-amott
 szik le a déli nap egy-egy sugara, mely mint drága opál ra-
 g a vízporral telt levegőn. A zuhatagok csattogása a falakról
 szaverődve oly pokoli lármát idéz elő, hogy az ember a maga

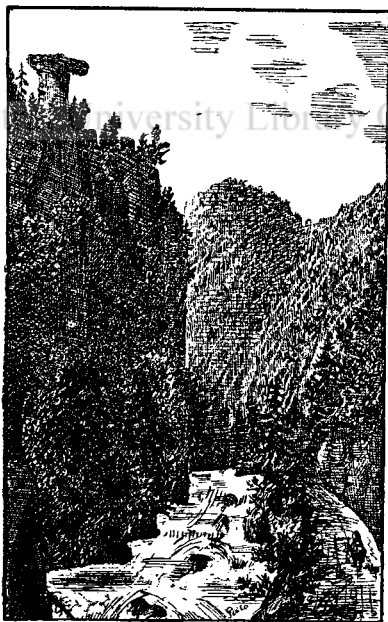
maga szavát se hallja meg s a gyengébb idegzetűek rendszeren bedugott füllel teszik meg rövid látogatásukat e mézskő síkatorban.

Ha a Maladinkőtől sziklán, facsonkon, kidölt fán, majdnem meternyi átmérőjű levelekkel ékes alpesi szattyu tömegén át a folyását követve lefelé haladunk, még öt szép vizesés képét gyönyörködhetünk, míg egyszer csak a rohanó patak vízbőse fogyni kezd. Még néhány dekaméternyi ut s csak a sivár száraz meder fokszik előttünk. A patak a föld alá tűnt el. Innen nyerege a patak a Száraz Tömös nevet.

II.

A Zsidó-asztal.

Messze benn a szász-sebesi havasok gyönyörű tömegében, honnan a Sebes vize zúgva siet Sugág havasi község több négyzetkilométernyi területen szétszórt kunyhói felé, szüntelen válto-

Zsidó asztal
(Szeben megyében a Sebes vize mellett).

szabbnél szebb kép tárul elénk. Magas zord csillámpala szirtszakadatlan láncolata, melynek egyes szálai magasra mered-

az égfelé. Egy ily szikla szál a Masa Sidovului — Zsidó-asztal, a Sebes folyó fölött tekint a Teu pagonybeli erdészlakhhoz vezető utra alá. A Sebes vize szűk völgyében e havas rengetek tulajdonosa, az állam, elég jó utat tart fenn. Imitt-amott egy-egy csinos villa, a pagony erdészének nyári tartózkodási helye, lep meg. Ilyenek például: Dobra, Sugág, Teu, Gilsák stb., de legkellemesebb a Brigona csucsoldalán 1500 m. magasságban lévő Brigona nevű. Ennek verandájáról elragadó szép képben csoportosulnak élénk az átellenben levő Piatra Alba Vurvu lui Petru és Surian havasoknak a kuszó fenyőkből kinyuló s 2180 m. magas hideg régióban csillogó kopár csucsi. Kik a Vurvu lui Petru nagyszerű kilátással kínálkozó tetejét, vagy a Surianon csillogó szép tengerszemét föl keresik, az éjjelt rendszeren a brigonai villában töltik.

Erdély képekben.

Irtta: *Nonquis.*

Erdély már meglehetősen fel van fedezve. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületnek nem igen lehet az a feladata, hogy még merőben ismeretlen tájszépségeket találjon, hanem, hogy a már megtaláltakat általánosan ismertekké tegye, a hozzájuk juthatás módjával együtt, s hogy lehetőleg meg is könnyítse a hozzájuk férést s azt minél élvezetesebbé és tanulságosabbá tegye.

Különösen azoknak, a kik az egyesület ügyeit vezetik, jó minél szemléletesebben ismerni az országrészt, kivált tájrajzi nevezetességeit. Mindnyájan azonban nem járhatunk mindenütt. — Kívánatos tehát, hogy egyesítve használhatók és szemlélhetők legyenek mások tapasztalatai, észleletei és elmékedései is. Ezeknek gyűjteményére van szüksége az Egyesületnek. Szervezni kell szakkönyvtárt, a mely lehetőleg felölelje mindazt, a mit Erdély látnivalóiról irtak. Föld-, táj-, hely- és néprajzi könyveket és közleményeket, térképeket, minden nyelvű régibb és újabb útleírásokat. Sőt a történelmi és természettudományi monográfiákat és dolgozatokat is, mert az igazi értelmes túrista gyönyörködve okulni is kíván. A legjelentősebbek pedig a képek, ábrák. Egy szerény kép gyakran alkalmasabb, mint hosszú leírás és tudós fejtegetés, felkölteni a figyelmet a természet és a kultúra remekei iránt, s ellenállhatatlan óhajt kelteni azoknak természetben való szemlélésére. A látnivalónak a kép a természetes előize, ez gerjeszt

vágyat a lélekben, hogy alkalmat adjon a szemnek, az eredetinek teljes élvezetére. S a kép egyúttal a legalkalmasabb emléktárgy, mert nem csak távoli eszmetársítás által emlékeztet a látott helyekre, s az ott élvezett gyönyörűségekre, hanem közvetlenül és élénken felkelti magának a tárgynak képzetét, reprodukálja képét, a melyhez szintén eredeti frissességben és elevenségben fűződnek a kellemes emlékek.

Sokat írtak már Erdélyről, szépségeiről, érdekességeiről. Kivált külföldi utazók, művelt, fogékony megfigyelők útleírásaiban sok becses, tanulságos részlet van országrészünkről. De az ezeket tartalmazó könyvek részben kevésbé ismereteseek, részben nehezebben kaphatók. Nagyon sok kép is van Erdélyről, egyrészt ide tartozó munkák illusztrációja; még több pedig önálló rajz, különösen igen sok fénykép. Az országrésznek legjelesebb szakfotografusai, élénk érzékkel bírván Erdélynek táj- és néprajzi, rendkívüli érdekességei iránt, már régebben különös ambícióval és passzióval foglalkoztak azok lemásolásával. Lelkes elismeréssel emelhetjük ki a fényképművészet egyik elsőrangu tudományos kapacitásának a mi Veress Ferenczünknek, több száz darabokra menő, legnagyobb szabásu és tökéletességü erdélyi tájkép felvételés Koller tanárnak néprajzi sorozatait. A Dunky fivérek dicséretes ambícióval lépnek mindkét nagy mester nyomába. S a műkedvelők légiója számtalan, részben igen sikerült erdélyi felvételekkel töltik meg albumaikat.

Mindezeknek összegyűjtéséhez, egy erdélyi turistakönyv — és képgyűjtemény alapszervezéséhez, most, alapvető nagysikerű működésének próbaéve után, már komolyan hozzáláthat az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület. Nem arról van szó, hogy e czélra bármilyen fontos legyen is, nagy apparatust mozgósítson, vagy nagy áldozatokat hozzon. Intézzen felhívást tagjaihoz és különösen buzgó vidéki ügyvivőikhez, hogy ajándékozzák az egyesületnek e tárgyú nyomtatványaikát és kézírataikat, képeiket és rajzaikat. És kérje fel azokat, kik Erdély Turistaságát érdeklő kiadványokat bocsátottak közzé, hogy egy példányt lehető ismertetésvégett az Egyesület számára az *Erdély* szerkesztőségéhez juttassanak. Kérje meg az erdélyrészi fotografusokat, hogy idevágó régibb és újabb fényképeikből egy-egy példányt bocsássanak az Egyesület rendelkezésére. Ezekből állandó kiállítást rendeznének, a mi nemcsak a nézegető közönségre nézve volna élvezetes és tanulságos, hanem az illető fotografusokra nézve üzleti szempontból is előnyös volna

Ezek a fényképek előállítását, megnevezését és árát sorozatonként tennék közzé az *Erdély*-ben, egy-egy másolat közlésekor pedig elismeréssel emlékeznének meg az illető fényképészekről.

Az érdeklődés intenzívebb felköltése s a gyűjtemény megszerzésének megkönnyítése céljából, de egyéb nem lényegtelen okból is talán tavaszra egy kis kiállítást lehetne rendezni az erdélyi turistaságot érdeklő nyomtatványokból, iratokból és képekből, esetleg más tárgyakból is. Ezeknek egy részét, adakozás vagy jutányos vásár útján, meg lehetne szerezni az egyesület állandó birtokául. Hogy ily gyűjteménynek mily nagy hasznát venné első sorban az *Erdély* szerkesztője, azt ő maga mondhatná meg legjobban.

Már e kiállítás alkalmára egy monumentális emlékművet lehetne kiadni az E. K. E. és esetleg az E. M. K. E. védősége alatt: egy nagyszabású díszalbumot erdélyi tájképekből. E célra megszerzendők és sokszorosítandók volnának *Veress* Ferencz gyönyörű felvételeinek lemezei, hozzá képmagyarázatul rövid érdekes szöveg, különös figyelemmel az egyes helyekhez fűződő mondára, a melyekből épen maga *Veress* is értékes gyűjteményt irt össze fényképező nagy útjaiban. A szöveg német, angol és francia nyelven is kiadandó. Az album célja nem nyereszkeskedés volna, s olcsó ár mellett nagy kelendőségnek örvendene minden nemzetbelieknél, kik Erdélyben utaznak. S ez nem csekély előnyére volna az erdélyi turistaság ügyének.

A gyopár szedése.

Irta: *Czirbusz Géza dr.*

Ez egyszerű pelyhes havasi csillagvirág mindenki előtt ismeretes, a ki a havasokban járt. Kevésbé ismeretes szedésének módja, mert a turistát rendszeren kész csokrokkal kínálják a havasi pásztor gyerekek.

A legszebb példányokata radnai havasok *Koringyis* nevű havasán (1935 m.) és a *Bucsecsen* találtam. Kiválóan szépek az utóbbiak. Hófehérek, igen nagy szirmúak és tömött virágúak.

A bucseesi oláh fiuk kampós-botokkal szedik azokat egyes meredek sziklák pereméről. Néha a leghozzáférhetőbb peremen ülnek sorjába. Ilyenkor macska módra kúszik az oláh fiu érette,

nem törődve a szikla sikamlós fallal, sem az alatta tátongó mélységgel, ügyesen ráilleszti kampós botját és sajnos gyökerestől tépi ki a gyopárbokrot.

Megesik az is, hogy visszamenet, vagy szedés közben hanyatt-homlok lezuhan a vakmerő virágtolvaj. Tavaly a Bucsecs havason való jártomban történt meg egy szegény fiuval, hogy összezúzva szedték föl a sziklahasadék fenekéről.

Ha elgondoljuk, hogy egy csokor hegyi gyopárnak ára ott fenn a havason 4—8 kr. úgy fogalmunk lehet, mily értéke van a pénznek a hegyek között, a hol a juhtúrón és a kukoricza-málén kívül, jobbat nem ismernek.

Érdekes a *Királykő* éles gerinczén való gyopárszedés. Ott a szó szoros értelmében ülve kell tova csúszni, hogy a sziklacsúcs végén felburjándzott gyopárhoz az ember eljuthasson. Nekem nem volt bátorságom a hegygerinczet megnyergelni, de vezetőm megtette egy pár krajczárért ezt a vakmerő szívességet nekem. Egyáltalában az erdélyi *Királykő* megmászása annyira fárasztó s a lejtős hegyoldalak miatt annyira veszedelmes, hogy efféle szobában ülő tanárember nem igen bízik magában és lábszárainak erejében.

Sokkal hozzáférhetőbb a *radnai* havasok *Koringyis* esucsán, illetve mezején való gyopárszedés. Ez a hegy Erdélynek botanikailag legnevezetesebb szigete. A szibériai, a kelatázsi, a balkáni és a nyugot-európai növényköröknek valóságos centruma ez a *Koringyis*. Szebbnél szebb, ritkábbnál ritkább növényeket szedhet itt a botanikus. Még a szibériai flórának is akad itt képviselője.

Itt terem a gyönyörű gyopár¹⁾, melylyel a radnai bányászok az embernek kedveskednek. Egész bokrokban zöldellik és fehérlik a turista virág. A napsütötte mészfalak legmagasabb kiszögelléseiben, legélesebb hasadékjában láthatni. Rendesen köteleken ereszkednek le hozzá vagy hosszú póznák segítségével emelik ki fészkből.

A radnai gyopárok között igen sokszorsikszirmu példányokat találhatni, melyekből a bányásmunkások és gyermekeik esinos gyopárképeket formálnak. A magam példányait kufferembe pakoltam és csak 4—5 nap mulva tettem a csomót vízbe, a hol teljesen fölfrissültek és oly üdék lettek, mintha az napszedtem volna őket.

A turistának az ilyen gyopáresokor igen-igen kedves emlék.

(Természettudományi füzetek.)

¹⁾ Kívánatra szárított gyopárral szerkesztőségünk készséggel szolgál az E. K. Szerk. E. tagjainak.

Milyen külföldi ásványvizeket pótolhatunk az erdélyi vizekkel ?

Irta: *Hankó Vilmos dr.*

A ragadós betegségek mérge leggyakrabban az ivóvíz útján jut a szervezetbe. A hol nincs megbízható tiszta víz rendelkezésünkre, helyesen teszszük, ha ásványvizet iszunk. Ásványvizekben gazdag országrészünk bővében van mindenfajta ásványviznek. Ha egy kissé több életrevalóság volna ásványvizontulajdonosainkban az erdélyi részekre az ásványvizek révén a gazdagságnak új és gazdag forrása nyílnék.

Ásványvizeink hatalmas nemzetgazdasági tőkét képviselnek. Kihasználásuk első sorban a tulajdonosoknak, másodsorban az orvosoknak és a fogyasztó közönségnek volna kötelessége. A tulajdonosokat e természeti kincs birtoka a víz tiszta, gondos és a balneoteknika követeléseinek megfelelő kezelésére, az orvosokat azok orvosi értékének tanulmányozására és ajánlására, a közönséget pedig azok használatára kötelezi.

A most dühöngő koleravész alkalmával rendkívül sok ásványvizet fogyasztottak el országunkban. Ebben a szokatlan nagy ásványvíz fogyasztásban is a külföldnek volt legtöbb haszna; igen, mert rendkívüli erőfeszítéseket tettek, óriási apparatussal dolgoztak a vizek érdekében tulajdonosaink.

Az erdélyi vizek közül csak az egyetlen *borszéki* érdekében dolgoztak a reklám eszközeivel úgy, a mint kell. A plakátok a hirdető-oszlopokon és táblákon, a hirdetések a fővárosi hírlapok nyílterében — tagadhatatlan — sok száz forintjába állnak a tulajdonosoknak; a hirdetésekre kiadott pénz azonban sohasem vész kárba; a borszékieknek sokszorosan megtérült a tett kiadás. A kolera ideje alatt több ízben kellett a páratlan jószágú vízből új — meg új szállítmányokat a fővárosba küldeni.

Csehországban a legimpertinensebb agitáció folyik a föld legjobb lisztje, a magyar liszt ellen; mi magyarok a magyarországi vizek mellőzésével száz meg százezer palaczk giesshübeli meg krondorfi vizet hozatunk Csehországból. Sok ezer palaczk fogy el nálunk a regedei- és Korona-nevű stájerországi vizekből is.

Hogy bebizonyítsam, hogy sem ezekre, sem más idegen vízre nem vagyunk utálva, összehasonlítom vizeinket a hasonló természetű külföldiekkel.

1. **Lugos savanyú-vizek.** Az ebbe a csoportba tartozó vizeket kitünő hatásuaknak tapasztalták a légző- és emésztőszervek húrútos betegségei és vesebajok ellen; igen jó asztali és élvezeti vizek.

A csoport külföldi képviselői: Radein, Bilin, Preblau, Ober-Salzbrunn, Krondorf, Giesshübel, Vichy.

Magyarországiak: Luhi Margit, Lipik, Hársfalva, Tarcsa, Peta-sicz, Parád-Csevice, Sulin.

A csoportnak erdélyrészi képviselői: Bodok, Kászon-Jakabfalva, Zajzon, Málnás, Répát, Hoşszú-Aszó, Korond. Összehasonlításul ide-iktatom a vizek jellemző alkotó-részeinek mennyiségét 1000 gramm vízben.

	Szódabikarbóna	Szénsav.
<i>Répát</i> . . .	4.3241 —	2.2188.
<i>Bodok</i> . . .	2.8607 —	3.4045.
<i>K.-Jakabfalva</i>	2.7978 —	5.0846.
<i>Málnás</i> . . .	2.1060 —	2.3577.
<i>Zajzon</i> . . .	1.4882 —	2.0027.
<i>Luhi-Margit</i>	4.0026 —	87cc
<i>Szolyva</i> . . .	8.4533 —	2557cc.
<i>Vichy</i> . . .	4.883 —	0.908.
<i>Bilin</i> . . .	4.2572 —	1337cc.
<i>Preblau</i> . . .	3.525 —	1.5908.
<i>Giesshübel</i> .	1.192 —	1205cc.

2. **Lugos sós-savanyú-vizek.** Az ide tartozó vizeket az orvosok a lélegző-szervek- és a gyomor-húrútos bajaiban, úgyszintén gör-vélyes betegségekben rendelik.

Külföldi vizek: a seltersi, gleichenbergi (Constantin), emsi (Fürstenbrunnen), luhatschowitzi.

Magyarországiak: a czigelkai, bikszádi, bártfai (Doktor), Tur-vékonya.

Erdélyrésziek: a sztojikai, kovásznai (Horgász és Galambok), o.-szent-györgyi, radna-dombháti. Melegítve az emsit is helyette-sithetik. Életrevaló ember kezében aranybányát képezhetnének a sztojikai és kovásznai vizek. Mind a kettő bérbe adó.

	Szó labikarbóna	Konyhasó	Szénsav.
<i>Ems</i> . . .	2.0366 —	1.0110 —	559cc.
<i>Selters</i> . . .	1.2366 —	2.3346 —	1204cc.
<i>Czigelka</i> . . .	16.722 —	5.054 —	1051cc.
<i>Bikszád</i> . . .	6.6767 —	2.6295 —	285cc.
<i>Gleichenberg</i>	3.555 —	1.851 —	2.266.
<i>Kovászna</i> .	4.1702 —	1.0360 —	1.5185.
<i>(Horgász)</i>			

	Szódabikarbóna	Konyhasó	Szénsav
<i>Kovászna</i> (<i>Galambos</i>)	5·4899	— 2·0254	— 1·5061.
<i>Sztojka</i>	2·7698	— 3·2160	— 1067cc.
<i>O.-Szt-György</i>	3·8623	— 2·6105	— 1108cc
<i>R.-Dombhát</i>	2·8866	— 1·0397	— 1120cc.

3. **Konyhasós vizek.** Eme csoport vizeit rheumás bajokban, görvélyes bántalmaknál, vérbajoknál, izzadmányoknál rendelik, az egyszerű sósvizeket belsőleg és külsőleg, az erőseket csak külsőleg.

Külföldi vizek: Baden-Baden (68·6°C), Wiesbaden (68·7°C), Neuhausz, Hall (28·7°C), Kissingen, Kreuznach, Auese, Ischl, Hall (Tyrol), Reichenhall.

Erdélyrésziek: Déva, Csonthegy, Székely-Udvarhely, Szováta, Görény-Sóakna, Maros-Ujvár, Kolozs, Torda, Bázna, Pinták.

	Konyhasó.
<i>Baden-Baden</i>	— 2·151.
<i>Wienbaden</i>	— 6·835.
<i>Neuhausz</i>	— — 14·181.
<i>Hall</i>	— — 14·561.
<i>Kissingen</i>	— — 5·822.
<i>Kreuznach</i>	— — 9·494
<i>Aussee</i>	— — 244·5.
<i>Ischl</i>	— — — 236·13.
<i>Hall (Tyrol)</i>	— — 254·660.
<i>Reichenhall</i>	— — 224·36.
<i>Szováta</i>	— — 193·616
<i>Csiz</i>	— — — 15·592.
<i>Görény-Sóakna</i>	240·00.
<i>Vizakna</i>	— — 157·63.
<i>Maros-Ujvár</i>	— — 40—200·0.
<i>Bázna</i>	— — 45·37.
<i>Kolozs</i>	— — 219·537.

4. **Földes savanyú-vizek.** A földes vizeket különösen vesebajok angol-betegség, tüdőhurut ellen szokták rendelni; ezenkívül azokban a bajokban, melyekben a lugos savanyú-vizek jóhatásuak.

Külföldiek: Wildungen, Inselbad.

Magyarországiak: Baldóc, Lubló, Salvator, Wéghles, Moha (Ágnes), Német-Keresztur.

Erdélyrésziek: Borszék, mely a mellett, hogy a fennebbi betegségekben kitűnő hatása, a föld legelső élvezeti vizének van el-

ismerve. Ide tartozik továbbá a kitűnően kezelt s a fővárosban is felkapott *erdővidéki Baross forrás, Borhegy, Jegenye* stb.

5. **Vasas vizek.** Az ide tartozó vizeket a sápadtság, vérszegénység, gyöngeség és az idegbetegségek eseteiben alkalmazzák.

a) **Vasas savanyu vizek.** *Külföldiek:* Königswart, Driburg, Schwalbach, Pirmont, Karlsbrunn, Spaa. *Magyarországiak:* Bu ziás Koritnicza, Parád (Clarisse), Gergyánliget, Ajnácskő, Rosnyó, Lippa, Uzsok. *Erdélyrésziek:* *Borszék* (Kossuth), *Borvölgy* (Borberek), *Korond*, *Csik-Zsögöd*, *Boholt*, *Solymos*, *Kiruly*, *Lobogó-fürdő*.

b) **Lugos vasas savanyú vizek.** *Külföldi:* Geilnau. *Erdélyrésziek:* *Előpatak*, *Homoród*, *Kézdi-polyán* (Venusforrás.)

c) **Sós vasas savanyú vizek.** *Külföldi:* Homburg. *Magyarországiak:* Bártfa, Visk, Suliguli. *Erdélyrészi:* *Tusnád*.

	Vasbicarbonat	Szénsav.
<i>Spaa</i> . . .	0·1964	— 1288cc.
<i>Schwalbach</i>	0·0422	— 1081cc.
<i>Pyrmont</i> . .	0·0770	— 1271cc.
<i>Buziás</i> . . .	0·1528	— 1443cc.
<i>Előpatak</i> . .	0·468	— 809cc.
<i>Tusnád</i> . . .	0·137	— 1125cc.
<i>Borszék</i> . . .	0·1051	— 1·4322
<i>Bártfa</i> . . .	0·0744	— 1209cc.
<i>Homoród</i> . .	0·0645	— 687cc.

6. **Keserű vizek.** Vérbőség, elhízás, májbajok eseteiben rendelik.

Külföldiek: Pülna, Saiduhschütz, Fridrichshall.

Magyarországiak: A föld legértékesebb keserűvizei a budaiak: a Hunyadi János, Rákóczi, Ferencz József, Viktória sat. Ide tartóznak még: a kócsi, nagy-igmándi, alapi és ivandai keserűvizek.

Erdélyrésziek: a *türi* és *szentjakabi*.

	Keserű só.	Glauber só.
<i>Pülna</i> . . .	12·121	— 16·119.
<i>Saiduhschütz</i> . .	10·961	— 6·091.
<i>Hunyadi János</i>	22·350	— 22·551.
<i>Tür</i>	2·604	— 15·703.
<i>Szent Jakab</i> . .	16·00	— keserű- és glaubersó.

7. **Glaubersós vizek.** E csoportba tartozó vizeket a gyomor- és bélhurut, a májbaj, köszvény és elhízás eseteiben rendelik.

Külföldiek: Carlsbad, Marienbad, Rohitsch.

Erdélyrészi: A *kolozsi Tolnay-forrás*.

	Glaubersó.	Szénsav.
<i>Carlsbad</i> (Sprudel)	2405	— 0189.
<i>Marienbad</i> (Ferdinand)	5047	— 1127cc.
<i>Rohitsch</i>	19606	— 2 490.
<i>Tolnay-forrás</i>	57288	— 02816.

8. **Kénes vizek.** Rheuma, ízületi bántalmak, scroph. fekélyek. bőrbántalmak ellen használják.

Külföldiek: Lostorf, Harrogate.

Magyarországiak: Szobráncz, Szinyák, Leibicz.

Erdélyrésziek: Kérő, Málmás (Herkulesfürdő), Szejke, Kőhalom, Garbonác.

9. **Hévvizek.** Idegbántalmakban, bénulásoknál, csúzos-, köszvényes- és bőrbajokban, izzadmányoknál sat. használják.

a) **Tiszta hévvizek.** *Külföldiek:* Tobelbad (28·6° C), Neuhausz (36·3°), Römerbad (38·4°), Gastein (48·3°), Teplitz-Schönau (49°). — *Magyarországiak:* Eger (32°), Menyháza (32°), Keszthely-Héviz (33°), Rajecz (33°), Nagy-Várad (34·3—41·2° C), Daruvár (46°), Stubnya (46·5°). — *Erdélyrésziek:* Feredő-Gyógy (31·9°), Kis-Kalán (27—29°).

b) **Földes hévvizek.** *Magyarországiak:* Szkleno (37—53·5°), Budapest: Sárosfürdő (50°), Ráczfürdő (43·5°), Rudasfürdő (45°), Gánocz (23·9°). — *Erdélyrészi:* Ó-Toplicza (26·25°).

c) **Kénes hévvizek.** *Külföldiek:* Baden (46·50°), Aix (46·5), Baden (Bécs mellett, 34°), Achen (45—73°). — *Magyarországiak:* Harkány (62·2°), Budapest: Császárfürdő (24—64·7°), Lukácsfürdő (27—58°), Margitsziget (43·3°), Városliget (74°), Pöstyén (64°), Trencsén-Teplicz (38—40·2°), Herkules-fürdő (28·4—56·6°). — *Erdélyrészi:* Al-Vicza (36° C).¹⁾

TURISTASÁG.

(Görgény-szentimrei kirándulás.)

Tanúlni, ismereteit szaporítani, mulatni és gyönyörködni vágyó kis társaság indult el ez év aug. 20-án az E. K. E. maros-vásárhelyi és maros-tordamegyei osztályának kirándulására, s e célját várokozáson felül el is érte. Tanult a tár-

saság minden tagja, megtanulta ismerni a természet egy oly fenséges alkotását, melyről addig fogalma sem volt. A cél el volt érve, mert gyönyörködött, bámult, lelkesült mindenki a remek tájak látásán. A kirándulást megelőző napokban 18—20 volt a jelentkezők száma-

¹⁾ A tárgy bővebben lesz kifejtve szerzőnek tavasszal megjelenő *Melyik fürdőre menjünk, milyen vízzel éljünk* című nagyobb illusztrált munkájában. A munka tanácsadója kíván lenni az orvosoknak és közönségnek a fürdők és ásványvizek megválasztását illetőleg.

azonban az induláskor ez a szám 7-re apadtott le. Rossz kedvvel, lehangolva indultunk el a részvétlenség miatt. Azonban nem a szám, nem a nagy tömeg határoz. Nehány, a természet szépsége iránt érzékkel bíró egyén összejön, és a legszebb sikerre lehet kilátás. Az Isten kedvezésének tekintettük, hogy Görgey-Szent-Imrén hasonló számú társaság csatlakozott hozzánk. A kirándulást életünk legszebb napjai közé számítjuk, hiszen nem is lehet másképp. Isten közelében, a szabad természet ólén voltunk. A szász-régeni állomáson *Csiké* Lajos tanár és *Soós* László áll tanító szíves fáradozásai következtében szekerek várták a társaság nőtagjait. — De bizony hölgyeink nemtöltötték meg a szekereket, feltelepedtünk hát azokra mi, férfiak is, a kiknek a megállapított sorrend szerint gyalagolni kellett volna, s vigan koczogtunk be a reggeli nap kellemes fényénél Görgey-Sóaknára, a kirándulás első állomáshelyére. Szép helyen fekvő, de még nem eléggé rendezett telep ez a magyar kincstár tulajdonát képező és kitűnő, kiapadhatlan sósvizzel bíró fürdő. Pihenni akartunk, hogy aztán fürödhessünk. Akkor hozza az előzékeny vendég-lős a hirt: »Jön a tutaj.« Nem minden-napi látvány. Útunkban láttuk a Görgey vizét. Száraz lábbal a kiálló köveken keresztül lehet menni rajta. Hogy jöhet ott a tutaj? Nézzük meg. Felke-rekedett a társaság és a partra leülve, türelmesen várt. Egyszer csak nő a víz, nagyobb, nagyobb lesz. Ez az előjel. Meg is jelent nem sokára a tutaj. De mi-csoda óriási tutaj volt ez? Egy mérföld hosszú. Elől $\frac{1}{2}$ méternyi széles az egész, s faragott gerendákból van összeállítva. Tovább mind szélesebbek a tutajok, vastagabb fából. Így jön egymásután 38—40 tutaj. Az utolsóiban egy gerenda átmérője több az 1 méternél. *Hoós* főerdős ur nyilatkozata szerint ily óriási tutajozás nincs sehol egész Magyaror-

szágon. A folyócska mentén több helyt duzzasztókat (dugás) készítettek. Mikor itt a víz megnő 4—5 m. magasra, meg-eresztik s ez hozza a tutajt is a másik dugásig. Itt új dugás-vizet kap s az hozzá tovább. 20—25 ember levezet így egy 40 tutajból álló alkotmányt a szász-régeni vasúti állomásig, a „*Herbus*“-ba, 32—35 kilométernyi úton, 2 nap alatt. Nagy örömmel a felett, hogy láthattuk e szép fa-szállítási módot, az ezalatt megérkező kerekpáros társakkal együtt mentünk a sós tóba üdülni, melynek kellemes hatású, de különben kevésbé tisztán tartott vizében jól megfürödvé, kilonyi sósréteggel testünkön, — mert érdes zuhany nincs, — költöttünk el jól eső villásreggelinket. 11 órakor megint szekerekre ültünk, folytatni útunkat Görgey-Szent-Imréig. A jó görgeyiek, ismerve vidékük páratlan szépségeit, abban a tévhitben ringatták magukat, hogy a fülledt városi levegőt — ha rövid időre is — tiszta, fertőzetlen levegővel felcse-relni, a remeknél remekebb természeti alkotásokat megismerni, tömegesen tó-dul a maros-vásárhelyi közönség. Az egész közönség intelligenciája felaján-lotta lakásait az érkezőknek. Kiment a község szélére mindenki, várni az érke-zőket. Egyik 5, a másik 2—3 vendéget ígért, hogy visz kedves nejének, ki az alatt készítette a jó ebédet. Kapaczi-táltuk az egész fürdőző vendég sereget Sóaknán. Tartson velünk bár Görgey-nig, hogy a fogadtatáson, minek neszét vettük, mutasson a kiránduló társaság számban is. Nem jött senki velünk. Látjuk a nagy fogadó közönséget. Leszál-lunk. Körjegyző úr, a szónok, csak nézi kicsiny csapatunkat. Néz a kerítés szeg-lete felé, nem fordul-e több szekér a faluba. Végre látva, hogy bizon mind itt van, a ki jött, elmondja üdvözlő be-szédét. Közülünk a rendező bizottság jegyzője válaszolt, mire elkezdődött az interpellációk sora: Hol a többi? Csak ennyien jötték? Mi sokkal többet vár-

tunk! Mi aztán (vadásznak, turistának szükségből hazudni is szabad) tudattuk nagy hangon velök: „Oh sokan jönnek még délutánra lóháton, biczikivel.“ Nem tudom elhitték-e, de elég hosszú ábrázattal mentek haza azok a szíves, vendégszerető urak, kiknek nejeik 3-4 vendéget vártak otthon, s egy se jutott. Elmentünk szállásainkra. Szíves házi gazdáink valódi magyar vendégszeretettel láttak el mindnyájunkat. Egyhangulag hoztuk a határozatot eltávozásunkkor, hogy e kedves emberekkel kötött ismeretségünk, irányunkban tanusított körültekintő, előzékeny viseletük mindig élénk emlékünken maradjon, és viszonzhatlan fogadásuk feledhetlen előttünk. A sorrend szerint d. u. 4 órákor a *Rákóczi vár*, *porcellán gyár* és a park megtekintésére indult a társaság. A gyárhoz mentünk először. Sajnálattunkra, — munkaszünetes nap lévén, — nem dolgoztak a munkások. Végig jártuk azért a gyár helyiségeit, melyekben igen erős és eléggé csinos házi és gyógyszerári edényeket s kisebb mértékben disz-tárgyakat is készítenek. Útunk innen a második állomás felé a „*Schiefer lyuká*“ -hoz vezetett. A nép azt beszéli, hogy a hegy belsejében egy kád arany, meg ezüst, továbbá aranyból öntött borjúk stb. vannak elásva. Egy Schieter nevű kalandor aztán felfogadott egy csomó munkást, s ásatott velök a hegyen keresztül 2 alagút, kereszte a kincset. Mikor aztán látta az eredménytelenséget, feledve munkáit, különösen azok munkadíjait, megszökött. A kelet-nyugati irányban nyuló alagútak nyílásai ma is láthatók. Ezek sötét belsejébe bele bámulni mentünk le, meglehetősen rossz úton. Innen az elpusztíthatatlan keménységű váromok megtekintése után a tetőre értünk fel. A tetőn egy, az újabb korban épített kápolna, s egy fedett kis kaliba áll. Ez utóbbi alatt rajzolgatta gyakran *Stefánia* ő fensége a szebbnél-szebb tájképrészleteket, melyekben e magasan

fekvő s külön álló hegyről gyönyörködni lehet. Megnéztük azután a parkot, s benne *Rezső* trónörökös összes lakó-szobáit. Polgári egyszerűséggel burtozott szobák ezek. Falai vadász-jeleneteket ábrázoló képekkel vannak beagatva s az asztalokon az itteni havasokon elejtett medvék bőrei fekszenek. Kissé későn jutva ide, csaknem teljes sötétben nem nézhettük meg elég körülményesen mindezeket. Ezzel a sorrend első napra kitűzött pontjait kimerítve, mindenki pihenni tért, erőt gyűjteni a másnapi hosszabb kiránduláshoz. A kirándulás havasi része kezdődött 21-én. Reggel 6 órákor a kellő pontos-sággal indultunk szekereken Alsó-Fancsalra. Gyönyörű erdők közt vezető úton folyton a Görgény vize mellett haladtunk felfelé. Kétfelől a zöldszin minden változatában tarkáló lombfaerdők szegélyzik az utat. Később egy-egy fenyő jelenik meg közöttünk. Távobbb a fenyő kezd többségben lenni. Laposnyán — az napi útunk végpontján, — már tisztán fenyves között találjuk magunkat. Útközben, — 10—11 óra között — pihenőt tartottunk Alsó-Fancsal közelében s megtekintve a mesterséges pisztraug tenyészítő telepet, jóleső ozsonnához ültünk. A társaság férfi tagjai előbb azonban jól megfürödtek a Görgény jégheg vizében. Itt, Alsó-Fancsal közelében, — van az első duzzasztó, s mögötte egy 45—50 m. magasra emelkedő, karsú, henger-alakú kőszikla, mely a neki háttért képező öserdő lombjaival egyikét nyújtja a legszebb és legritkább tájrészleteknek. Innen a férfiak egy része gyalog, a többiek szekeren haladtunk tovább 11 órákor Laposnyára. Az eddig igen kedvező idő megváltozott. Sötét felhők borították el az eget. A dörgés moraja ezerszeresen zúgott, visszhangzott vissza a hegyek közül. De vajjon nem bizonyítja ez is a kirándulás fényes sikerét? Hiszen tökéletesen hézagosnak kell va a azt neveznünk, ha

rendes útját naponta kétszer, oda és vissza. A felemlített állomások bármelyikéről alig 1½ órai kocsin való utazás után a merészen kiemelkedő és bámulatos tömörséggel összefüggő fogarasi havasok tövéhez érhetünk, melyek látványosság és érdekesség tekintetében az erdélyi kárpátok gyűrűjében páratlanul állanak. Az alsó-porumbáki állomásról útba ejtethetjük a felső-porumbáki üveg-hútat s lóháton is eljuthatunk a 2536 méter magas Nyegojj tetőre; az alsó-árpási vasútállomásról két irányban is kínálkozik havasi kirándulásra való alkalom, egyik Felső-Árpás irányában a Podragul tóhoz, a másik Kerczisóra felé a Bulca tóhoz E két érdekes tengerszem fölkereshető egy kirándulással is, útközben pedig egyszerű vizesésekben is gyönyörködhetünk s megmászhatjuk a hegylánc legtekintélyesebb emelkedéseit; éjjeli tanyára a szükség szerint betérhetünk a bulcai s a visti menedék-házakba. Alsó-Vistról a visti és úcsai érdekes és majdnem megmászhatatlannak tetsző csúcsok kecsgetetik a túristát zerge-falkáikkal s egész Oláhországot és az erdélyi részeket átérő kilátással Fogarasról a brázai havasok és a Virfu-Urli 2497 m. magas tető, valamint az ennek tővében fészkelő sziklavölgyön dúsan tenyésző gyopár-virág csalogat érdekes kirándulásokra. Később, ha közeledni fog a kirándulások ideje, bővebb közleményekkel fogunk szolgálni az érdeklődő turistáknak; a fentebbieket azonban a fogarasi vasút megnyitása alkalmából is jónak láttuk figyelemfelfelé fordítására; az Emke fogarasvármegyei választmányára pedig bárhonnan jövő tudakozódásra mindenkor készségesen szolgál utbaigazítással.

V. B.

(Topliczai és parajdi vasút.) Új vasutat terveznek Maros-Torda és Kis-Küküllő vármegyék. Marosvásárhelytől Topliczáig és más irányban Parajdig építenék e vasutat, melynek érdekében

már történtek lépések. A topliczai on¹ 75, a parajdi 55 kilométer lenne. Költségeit négy millióban állapították meg. Maros-Tordamegye 500.000 frttal járulva a költségekhez. Az új vasut fontos érdekeket szolgálna és a magunk szempontjából is melegen fogadjuk a kezdeményezést.

(Új vasut.) A zsidó-nagybánya-sz. csehi vasúti szárnyvonal érdekeltég végrehajtó bizottsága okt. hó 23-dikán *Teleki Géza* gr. elnöktele által gyűlést tartott N.-Bányán, mely alkalommal az érdekeltég szerződésre lépett *Péterfi Zsigmond* vasúti mérnökkel, hogy az útvonalat kijelölje és a tervet is a nyáron elkészítse. Ez időtől számítandó egy évre a szárnyvonal felépül s a szamosvölgyi vasut vonalán át Szolnok-Dobokamegye vidékén a forgalom lendülni fog, annyival is inkább, mert az által e vidék N.-Bánya és Szilágy-Csehvel közvetlen összeköttetésbe jön.

(A brassó-kézdivásárhelyi vasut) személyforgalmának példátlan élénksége arra indította az intéző köröket, hogy jövő tavasszal ezen a vonalon *gyorsvonatot* léptessen életbe. Egy kissé hihetetlenül hangzik a hír, hanem a forrás autentikus. Azt hisszük, hogy ez a vizcinális vasut lesz az első, melyen gyorsvonat közlekednék. Vérmes reményeket nem táplálva, egyelőre nagyon megelégednék közönségünk egy személyvonattal is, mely véget vetne annak a normális nyomorúságnak, hogy az utazó minden nagyobb állomásnál gyakran egy fél vagy egész óráig várakozzék a megindulásra. Mint kellemes hírt közölhetjük ugyanebből a forrásból azt is, hogy a kézdi-vásárhelyi állomás épület nemskóra tetemesen ki fog bővítetni. Lesz tágas váróterem, vendéglő, az emeleten pedig a vasuti alkalmazottaknak adnak lakást. Ha ezek a reformok létesülnek, azt hisszük, hogy a forgalom még élénkebb fog lenni s a közönség kényelmével a vasut jövedelme is emelkedni fog

FÜRDŐÜGY.

(Királynénk Kovásznán.)

Nagy örömet okozott Kovásznán egy Bécsből, a királyi kabinetirodából érkezett leirat, melyben a «*Pokolsár*»-ból kértek fel vegyelemzés végett mutatványt s egyszersmind tájékoztatást arra nézve, hogy alkalmas helyiség lenne-e található és berendezhető Felsőéges királyasszonyunk részére nyári tartózkodásra. A leiratot onnan magyarázzák, hogy a királyné görög nyelvemestere *Russopolus* Russova mult nyáron Kovásznán fürdőzött s visszatérve az udvarhoz, elbeszélte a Pokolsár csodás hatását. Már az előleges tudakozódások is egészen lázba hozták Kovásznát s bizonyára az egész Székelyföld nagy örömmel nézné a hír megvalósulását. — Az E. K. E. ebből az alkalomból diszes bársonykötésben felküldötte a kabinetirodának *Hankó* Vilmos dr.-nak az erdélyrészi fürdőkről irt könyvét, melyben Kovászna a legalaposabban leírva van.

(Az ásványvizek a járvány idejen.) Mióta tudjuk, hogy a kolera mérge pusztán mikroskóppal látható gomba, mely az ember száján át jut a testbe, ezóta könnyebben védekezhetünk ellene. A kolera mérget a beteg váladékai rejtik magukban; a mihez e váladék csak hozzáfér: a beteg teste, ruhája, ágyneműje, butora, vagy az ezekkel érintkező egészséges ember keze, a kilincs, a kósiülés, a vendéglők nedves sörös kan-

csója, pohara, a gyümölcs, a zsemlye, kifli, kenyér, melyet a fertőzött ember érintett, a víz, melyet a beteg fertőző anyaga beszennyezett, egy sárdarab, a melyet az ember cipőjével a szobába szállít, sőt az utcapőra vagy még egy rászálló légy is terjesztője lehet a rettenetes betegségnek. — Szerencse, hogy a kolera-bacillusok, az emberi szervezetet elhagyva, igen rövid életűek. A szabadban, különösen száraz vagy savanyu közegben hamar elvesznek. Hogy e betegségtől megóvjuk magunkat kerülünk kell mindazt, mit a betegség mérge, a kolera-bacillusok által megszállva gondolunk, a mennyiben pedig nem kerülhetjük, olyan hatásoknak kell azokat kitenniünk, melyek a bacillusokat megsemmisítik. Az árnyékszékeket, udvarokat, csatornákat, a beszennyezett talajt 20 százalékos vasgálicz, 10 százalékos rézgálicz vagy kresylmész-oldattal 20 százalékos mésztejjel (1 rész oltatlan mesz, 4 rész víz) fertőtleníttjük. A különböző tárgyak, kilincsek lemosására, a lábtörölk megnedvesítésére 5 százalékos karbolsav-oldatot (50 gr. karbolsav 1000 gramm = 1 liter vízben feloldva) használunk. Kezünket, mielőtt az ételek elkészítéséhez fognánk, evés előtt, vagy általában mielőtt ezt szájunkhoz emelnénk, eczettel, 3 százalékos karbolsav, 2 százalékos lysol, vagy 10/100 gramm (1 liter vízben) szublimat-oldattal mossuk meg. A kenyeret, kifit, zsemlyét felmelegítjük, megpirítjük, a tejet, vizet felforraljuk. A vasgálicz, rézgálicz, kresylmész, mésztej, karbolsav, lysol, szublimát, eczet és a meleg megsemmisítik a betegség mérget, a kolera bacillusokat. A kolera mérge leggyakrabban az ivóvíz útján kerül a szervezetbe. Azért helyesen tesszük, ha az ivóvizet használat előtt felforraljuk, azután lehűtjük, Természetes, hogy a forralt víz is tiszt-

tán és lehetőleg zárt edényben tartandó. A vízforralás és hűtés meglehetősen időrabló munka lévén, a helyett, hogy a vizet felforraltjuk, valamely savval keverhetjük. Ismeretes dolog, hogy a savanyu folyadékokban a kolera-bacillusok gyorsan (de nem azonnal) elpusztulnak. A sósav, citromsav a vízben levő bacillusokat megölik s így a vizet az emberi élvezetre teljesen ártalmatlanná teszik. Igen kellemes és teljesen ártalmatlan vizet kapunk, ha a víz minden literében 1 gramm citromsavat vagy 15 csepp sósavat oldunk fel. Még kellemesebbé tehetjük az így készített savanyu vizet, ha a kitöltött vízbe ivás előtt egy késhegynyi szóda bicarbonát keverünk. Nagyobb savtartalmánál fogva még a savanyu bor is bacillus-ölő tulajdonsággal bír. A hol nincs megbízható tiszta víz rendelkezésünkre, helyesen teszszük, ha *ásványvizet* iszunk. Járványos időben igen kellemes és talán a legegészségesebb ivóvízül kínálkoznak a *természetes savanyuvizek*. Csakhogy erre a célra sem ajánlható minden természetes savanyuvíz. A giesshübli, krondorfi, rege-dei, korona stb. vizeket elvből nem ajánljuk; nem pedig azért, mert idegen vizek. Magyar ember ne igyék idegen vizet akkor, a mikor ezzel egyenlő értékű legalább is 50 van ásványban bővelkedő országunkban. Olyan ásványvizet sem tudnék lelkiismerettel ajánlani, — bárha magyar is, — melynek kezelése nem a modern balneotechnika alkalmazásával történik, melyet tölcserrel töltenek a palaczkba, melynek dugóját — ha kemény — fogaival puhítja meg a töltőember, melynek palaczkját, dugóját meg se mossák, vagy ha megmossák azon nedvesen, meg se fordítva, állani hagyják, míg napok, hetek multával megtöltésükre kerül a sor. — Az ilyen vizekbe nem csoda, ha baktériumokat keresnek és találnak. A jól kezelt és kitűnő ásványvizekben is találtak már elvéve baktériumokat. A talált baktériu-

mok természetesen ártalmatlan természetűek voltak. A vizsgálónak esetleg olyan palaczk került birtokába, mely a rendes tisztítási procedurán a kezelők elnézéséből nem ment keresztül. A helyes kezelés módjainak figyelembe vételét a többi között az a tapasztalat is követeli, hogy a kereskedésbe bocsátott víz összetétele abban a mértékben közeledik a forrás vizéhez, vagy tér el tőle, a minő pontossággal megtartották vagy figyelmen kívül hagyták a víz kezelésének a balneotechnika által előírt szabályait. A *borszéki* savanyu víz a tavasz óta a legjobban kezelt vizeink közé tartozik. Rangban határozottan a legelső hely illeti még a föld összes élvezeti vizei között. A ki borszéki vizet hozat haza a kereskedésből, az tényleg azt a kellemes, széndioxid gyöngyöktől buzógó, kristálytiszta vizet élvezzi, mely fenn az erdélyi havasok földi tisztátlanságoktól mentes régiójában, csodaszép fenyőligetek ölében a sziklából előtör. A legnagyobb gonddal kezelt vizek még nálunk a *mohai-Ágnes*, a *Salvator*, melynek páratlanul tiszta és helyes kezelését utánazhatnák sok hirneves külföldi forrásnál, a *luhi-Margit* a legkellemesebb gyógyító és élvezeti vizek egyike és a *szolyvai-víz*. A borszéki, Ágnes, Salvator, Margit és szolyvai vizek a magyar savanyu vizek arisztokratái. A kereskedésből hazahozott palaczkok a forrásnak üdítő, erősítő vizét nyújtják teljes eredetiségében, gyöngitetlen erejében, változatlan tulajdonságaiban. Kitűnő és nagy utánjárással kezelt savanyu vizek nálunk még az *erdővidéki Baross-forrás*, a *bikszádi* a gleichenbergi vizeknek e páratlan mása, a baldóci, tarcsai, lublói, a véghlesi-Vera, a luhi-Erzsébet, a bártfai, a szántói, a parádi, a németkereszturi, a suliguli, a czigelkai, a szepes-tótfalvi, balatonfüredi és a mohai-Reform. Sokan irigyelik az erdélyrészeket pompás ásványvizeikért, a minők a *ré-páti* és a *kovásznai Horgász*. Ezeket Er-

délyben és Oláhországban annyira fogyasztják, hogy a tulajdonosok a fővárosnak nem is juttathatnak belőlük. Nagy jövőre hivatott vizek még Erdélyben a *sztojkaí, korondi, kászoni, homoródi és radna-borbereki* (utóbbi egyesületünk tulajdona) vizek. — Az ás-

ványvizeknek egy olyan versenyében, mint a minő a mai, midőn a kolerától tartva, mindenki ásványvizet iszik s a keresletnél mégis nagyobb a kínálat, nem utolsó hely fog kijutni számukra.

Hankó Vilmos dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

(Torda-Aranyos vármegyei osztály.) Egyesületünk Torda-Aranyosmegyei osztálya okt. hó 22-én alakult meg Tordán. Az alakuló gyűlésen elnökölt *Bethlen Géza* gr. főispán, kit az E. K. E. még múlt évi május hó 12-én Kolozsvárt tartott gyűlésén választott meg közfelkiáltással osztályelnöknek. Az alakuló gyűlésnek más különös tárgya nem volt, mint a tisztviselői kar é: a választmány megválasztása. A gyűlés közfelkiáltással a választást a következő eredménnyel ejtette meg: alelnökök lettek: *Rédiger Béla* és *Velits Ödön*; itkárok: *Wolff Gyula dr.*, és *Domokos Andor dr.*; jegyzők: *Nagy Olivér* és ifj. *Csegezy László*; pénztáros: *Borbély Máté*; ellenőr: *Nagy Albert*; jogtanácsos: *Horváth Miklós dr.* Választmányi tagok lettek: *Fízi Sándor*, *Teleki László gr.*, *Velits Károly*, *Dindár István*, *Zeyk József*, *Nagy Balázs*, *Mészáros István*, *Thorockay Lajos*, *Zsakó János*, *Gál Miklós*, *Pálfi János*, *Dulló János*, *Nesselfeld Miklós*, *Betegh Miklós dr.*, *Páskó Antal* plébános, *Környá György*, *Vach Mátyás*, *Galandauer Henrik*, *Jakab Gergely*, *Páska Simon*, *Dávid Lajos dr.*, *Tamási Péter*, *Magyari György*, *Harmath Jenő*, *Mészáros János*, *Gábor Mihály*, *Binder János*, *Tomutza Vazul*, *Zarándi Károly*, *Lőwy Dávid*, *Kotisel Nikodin*, *Gombos József*, *Vlászta János*, *Asztalos Gábor*, *Szöts Péter*, *Nádudvari László*, *Sándor Kálmán*, *Boér Dénes*, *Szentpéteri Lajos dr.*, *Szentkirályi Lajos dr.*, *Veress Ferencz*, *Gál*

Mór, *Felföldi Elek* és *Béla*, *Gál László*, *Szemerjai Gyula*, *Zarándi Lipót*, *Kolmer Herman*, *Taszler Rezső*, *Kósa Sándor*.

(Az E. K. E. egyetemi osztálya) nov. hó 11-én tartotta első választmányi ülését, melyre a tisztikar és a választott tagok majdnem teljes számmal megjelentek; ezeken kívül jelen voltak a központi választmány részéről *Radnóti Dezső* közp. főtítkár és *Kuti István* közp. jegyző. Ifj. *Bánffy Miklós* gróf elnök meleg szavakkal üdvözlé az egybegyűlt tagokat s reményét fejezte ki, hogy a választmány önzetlen buzgalommal meg fog tenni minden lehető az osztály szép és nemes céljainak megvalósítására. Ezután *Herepei Iván* titkár, „*Ügyrend*”-javaslatot terjesztett elő, melyet a választmány egyhangulag elfogadott. Indítványozza továbbá, hogy intőzzen az osztály felhívást a közép és szakiskolák tanuló ifjúságához az E. K. E.-be való belépés, illetőleg ifjúsági alosztályok alakítása iránt; utal arra, hogy több középiskolában „Vándor-egyesület” stb. néven szervezetek léteznek a turisztáság mivélésére, s az általános kulturális és nemzeti célok érdekében, melyek megvalósítására az E. K. E. hivatott. Célyszerű volna ezeket az iskolai egyesületeket az E. K. E. kötelekébe bevonní mint alosztályokat. *Radnóti Dezső* főtítkár melegen pártolja az eszmét, melyet rövid vita után a választmány elfogad s felkéri az elnökséget az ez iránti felhívásoknak még az év folyamán való

kibocsátására. Élénk tetszéssel fogadta el a választmány *Radnóti* Dezső főtítkárról javaslatát, hogy az osztály a télen táncmulatságot rendezzen; a máris mutatkozó nagy érdeklődés előre is biztosítja sikerét e mulatságnak, mely valószínűleg az évszak egyik legfényesebb bálja lesz. E tárgyban különben a választmány még legközelebb ülést tart.

(— n)

(Az egyetemi osztály ügyrendje.)

1. §. Az osztály működési köre kiterjed Magyarország erdélyi részének területére. *Székhelye*: Kolozsvár sz. kir. város *Pecsétje*: az „Erdélyrészi Kárpát-Egyesület“ pecsétje „Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület egyetemi osztálya“ körirattal. 2. §. Az osztály célja: A turisztaságot az egyetemi ifjúsággal megkedveltetni, s ez által e testedző és lélekemelő sport terjedését előmozdítani. 3. §. *Eszközei*: A választmány által időről-időre meghatározott és a központ által jóváhagyott osztálypótlék; a központ által esetleg megszavazandó segélyösszegek; az osztály céljaira tett adományok és az osztály által esetleg rendezendő mulatságok jövedelmei. 4. §. *Tagok*: Az osztály keretébe tartoznak az E. K. E. amaz egyetemi polgár tagjai, a kik e szándékukat a választmánynak bejelentik és egyúttal az osztálypótlék fizetésére magukat kötelezik. 5. §. Az osztály tagjai ingyen kapják az E. K. E. és az osztály kiadványait és élvezik az alapszabályokban megállapított jogokat és kedvezményeket az osztály keretén belül is. 6. §. Minden rendes tag köteles a 2 frt tagsági díjat és a megállapítandó osztálypótléket minden év első negyedében az osztály pénztárosához befizetni, a mely alkalommal tagsági igazolványul szolgáló nyugtát kap. Alapító tagok csakis az osztálypótléket fizetik. 7. §. Az osztály ügyeit az osztály közgyűlése, választmánya és tisztikara intézik. 8. §. *Közgyűlés* minden évben egyszer, október

hó első felében tartatik, azonban 20 tagnak az elnökhöz bejelentett kívánóságára az elnök vagy helyettese köteles rendkívüli közgyűlést bármikor összehívni. A közgyűlés hatáskörébe tartozik: a) a választmány és tisztikar megválasztása; b) az osztály elnöke vagy helyettese által az osztály működéséről előterjesztendő évi jelentés meghallgatása és tárgyalása, valamint ennek a központhoz való felterjesztése; c) az évi költségvetés megállapítása; d) a választmány által előkészített és megvizsgált évi zárószámadás felülvizsgálása és a fölmentés megadása; e) tagok kizárása; f) az ügyrend megváltoztatása; g) indítványok tárgyalása; h) az osztály feloszlásának kimondása. A közgyűlésnek tagja az osztály minden tagja. 9. §. *A választmány tagjai*: a) az elnök; b) 2 alelnök; c) az évi költség- és pénztáros; e) ellenőr; f) 3 jegyző és g) 14 választott tag. A választmánynak hivatalból tagjai az E. K. E. központi tisztikara. — A választmány és tisztikar 1 évre választatik. A választmány hatásköre: a) mindazok ügyekvégzése, a melyek nincsenek a közgyűlésnek fenntartva; b) az egyesület céljának megvalósítása s ennek megfelelőleg az osztály munkaprogramjának megállapítása; c) az évi költség-előirányzat és a zárószámadás előkészítése; d) a közgyűlés határozatainak végrehajtása; e) a központi választmány megkereséseinek elintézése; f) a pénztár ellenőrzése; g) tagok felvétele és tiszteleti tagok megválasztásának központnál való ajánlása. A választmányt a szükséghez képest az elnök vagy helyettese és a titkár hívják össze. Érvényes határozathozatalra a tisztikar jelenlévő tagjain kívül legalább 5 választmányi tag jelenléte szükséges. A választmány üléseiről jegyzőkönyv vezetendő, melyet a következő ülés hitelesít. 10. §. *A tisztikar* a hatáskörébe tartozó ügyeket elintézi és a választmányhozte-

endő utólagos jelentés mellett sürgős esetekben önállóan intézkedik. 11. § Az *elnök* képviseli az osztályt. Elnökök az osztály köz- és választmányi üléseken megszavazott összegeket utalványozza és előre nem látott szükségletek fedezésére 25 frt erejéig, saját felelősségére utalványozhat. Az osztály iratait a titkárral együtt aláírja, 12. §. Az *alelnökök* a megválasztás sorrendje szerint hasonló jogokkal helyettesítik az elnököt. 13. §. A *titkár* ellátja az írásbeli ügyeket, kezeli az irattárt, gondoskodik a gyűlések összehívásáról, köz- és választmányi gyűléseken előad. 14. § *Jegyzők* vezetnek az osztály köz- és választmányi gyűléseinek jegyzőkönyvét és kötelesek a teljesen elkészített és hiven szerkesztett, általuk is aláírt jegyzőkönyvet a gyűlés tartása után 8 nap alatt átadni a titkárnak. — Az írásbeli teendők végzésében a titkárnak segítenek. 15. § A *pénztáros* felszedi a tagsági díjakat, azokat nyugtázza, az elnök vagy helyettese utalványait kifizeti, a bevételekről és kiadásokról számadást vezet s erről a köz- és választmányi gyűléseken jelentést tesz. 16. § Az *ellenőr* ellenőrzi a pénztárost s ennek jelentéseit ellenjegyzi. 17. §. Az *osztály feloszlása*. Feloszlik az osztály, ha külön e célra összehívott közgyűlésen az összes tagok $\frac{2}{3}$ -a a feloszlás mellett nyilatkozik s ez esetben az osztály vagyona a központ tulajdonába megy át. Ez ügyrendet elfogadta az osztály 1892. évi novem-

ber hó 9-én tartott választmányi gyűlése. *Ifj. Bánffy Miklós gróf* osztály elnök. *Herepei Iván* osztály titkár.

(Csikmegyei osztály) van alakulóban. A központi választmány már megnyerte az ügynek a vármegye alispánját, ki kitünő turista lévén, egyszerűsind folyóiratunknak is munkatársa lesz. Az előkészületek már folynak.

(Brassómegyei osztály.) Ez osztályunkat is a tél folyamán alakítjuk meg. Az első munkálatokat *Koós Ferencz*, kir. tanfelügyelő vezeti, ki az alakuló gyűlést már a jövő hónapban összehívja. Ez osztályunk iránt a száz Kárpát-Egyesület körében is meleg érdeklődés nyilvánul.

(Egyesületünk titkára) a múlt hónapban Budapesten tartózkodván, felkereste a Magyar Turista Egyesület titkárát, s résztvett a Budapesti Osztály kirándulási bizottságának ülésén. A kirándulási bizottság melegen üdvözölte titkárunkat s annak az óhajnak adott kifejezést, hogy a Magyar Turista Egyesület és az E. K. E. közt már most is fenálló barátságos viszony a jövőben még jobban megszilárduljon. Titkárunk ez alkalommal ama — lelkes örömmel fogadott — nyilatkozatot tette, miszerint reménye, hogy a midőn az E. K. E. a maga elé tűzött fontos nemzeti, közgazdasági s kulturális célokat az erdélyi részekben már megvalósította, a két egyesület egyesülését semmi megakadályozni nem fogja.

Gyomor- és bélhurut,

gyomor és fejfőrcs, ros z emésztés, gyomor-égés, gyomortól eredő fejfájás, vérszegénység és álmatlanság ellen biztos sikert nyujta

„HUNGARIA-KÁVÉ“

százczrek által elismert háziszser. E páratlan különlegesség nem csak mint gyógyítószser, hanem mint a kávéét helyettesítő tápláló-szser is egészségesek és a betegek által egyaránt legjobb sikerrel használható,

„élvezve táplál és táplálva használ.“

Sok ezer köszönő-irat és hírneves orvosok igazolják a „Hungaria-kávé“ kitűnő hatását, a miért is az mindenkinek legjobban ajánlható.

✻ 1 kiló ára 1 forint 20 kr. ✻

Minden dobozhoz használati utasítás.

Kapható **SZALÁDY ANTAL** gyárosnál

Budapesten, Andrásy-út 86. sz.

és minden előkelőbb fűszeráru-üzletben helyben és vidéken.

Minden kiállításon elsőrendű éremmel kitüntetve.

DÖNTŐ ISTVÁN

SÜTŐMESTER

Szabadkán, Wesselényi-utca 210. sz. a.

Ajánlja sajátkezűleg előállított kétszersültjeit:

Mandulázott (u. n. pozsonyi)

kétszersült

1 csomag 12 drb. 50 dkgr. 50 kr

1 " 8 " 34 " 35 "

Tea-kenyér kétszersült

vaniliával

1 csom. 20 - 22 drb. 30 dkgr. 45 kr.

gyermek-kétszersült

1 csom. 12—16 drb. 30 dgr. 25 kr.

✻ Ismételadók megfelelő % árendményben részesülnek. ✻

Kétszersültjeimből 100 frt értékűt az E. M. K. E.-nek ajánlottam fel. Az E. M. K. E. közvetítésével készítményeim különösen a tengerparton nagy kelendőségnek örvendenek.

Kapható HINTZ GYÖRGY dr. gyógyszer-tárában Kolozsvártt.

Meissner gyógyszerész központi szétküldési raktára Pécssett

fizet **100 darab cs. kir. aranyat** annak,

a ki bebizonyítani képes, hogy az alábbi elismerő nyilatkozatok

Arany-érem.

Arany-érem

a hirneves Meissner-féle

TYUKSZEM-TAPASZ

hatásáról, mely legbiztosabb fájdalom nélkül ható szer tyúkszem, szemölcsök, borkeményedések és minden bőrelőlsdiék ellen

hamisak, nem létező személyektől, rokonoktól erednek, vagy csak kérelemre lettek rendelkezésre bocsátva

20.000 elismerés az első kilencz hónapban.

LEGUJABB TALÁLTMÁNY!

Ez az orvosi rendelvény szerint készített tapasz (tehát nem tilkos szer, ment minden ártalmas anyagiól, és ez az egyedüli biztosan ható szer, melylyel a tyúkszemfájdalom rögtön csillapíthatik, a míg a tyúkszemek 3 nap alatt, szemölcsök az arczban és a kezeken 2 nap alatt és borkeményedések a talpon 8-10 óra alatt a legegyszerűbb alkalmazás mellett (nagyobb mérvű gyalogolásoknál sem alkalmazmal) fájdalom nélkül eltávolíthatnak és orvosi auktoritások nyilatkozata szerint a szenvedő emberiség valóságos kincsének tekintendő. A Meissner gyógyszerész közp. szétküldési raktár Pécssett mindenkinek, ki egyenesen hozzá fordul, visszaküldi pénzét, ha ez a tapasz — minden más szert fölülmulva — a kellő hatást nem eredményezi.

Küldjön nekem kérem a mellékelt 2 dollárért Meissner-tapaszt, mely a legjobb szer stb. *Gallup N. Mexikó, szept. 1.* **Gletz Henry.**

Miért nincs az 5n tapasza itt bevezetve? Küldjön nekem a mellékelt 1 frt 20 krért Meissner-féle tapaszt stb. — Én e tapaszt Innsbruckban ismertem meg. *Drezda, aug. 26.* **Henckel, vasut-igazgató, sz. k. á.**

A mellékelt 1 frt 40 krért kérek Meissner-féle tapaszt stb. Henckel vasuti igazgató figyelmzettetett rá. *Drezda, szept. 4.* **Nebrich, főpolgármester, sz. k. á.**

Ha Önnek itt még raktára nem volna, kérem ez iránti feltételeit. A mellékelt 5 márkáért kérek, de azonnal, Meissner-féle tapaszt. *Drezda, Seestrasse, szept. 7.* **Scheidl Ottó.**

Kérek egy doboz Meissner-féle tapaszt, mely évek előtt jó szolgálatot tett stb. *M. Gladbach, febr. 6.* **Nacheniusné.**

Hol kapható Münchenben a jogosan jónak tartott tyúkszem-tapasza? Esetleg kérek 4 dobozzal utánvétel mellett stb. *München, márcz. 22.* **Frickinger Károly, számtanácsos, a bajor király hadgyminisztr.**

... és már hat napi használata után a tyúkszemet gyökerestől együtt fájdalom nélkül eltávolíthatam, s most teljesen ment vagyok azoktól stb. *Fretsburg, (Breisgau), Harderer Richár, levélhordó, Sedan-utca 9.*

Ó-Becse, 1887. febr. 12. Szelvény 1 frt 15 kr. Ehez járultak kegyetlen fájdalmas tyúkszemeim. Önnek szerezni által elmultak. Jó lélekkel ajánlom bárkinek. *Kiss György dr., kor. ar. érdemker. tulajd.*

Nagy-Becse, ek, 1887. márcz. 20. Nem vagyok képes Önnek elismerésem itt vett Meissner gyógyszerész-féle tyúkszem-tapaszt gyógyító hatásáért kellőkép kifejezni, mert nem csak én, hanem egy jó barátom is tyúkszemektől 3 nap alatt fájdalom nélkül elvesztette, a nélkül, hogy mostanáig (3 hó multán) visszajöttek volna.

Tisztelettel

Medgyessy Lajos.

Kassa, 1887. márczius 16-án. Tyúkszemeimre használtam a Meissner-féle tapaszt, melyet Wondraschek úr gyógyszer-tárában vásároltam és pedig igen jó eredménnyel. Talpamon volt néhány tyúkszem, melyek évek óta sok fájdalmat okoztak. Három napig hagytam rajtuk a tapaszt, aztán meleg lábvizet vettem, mire a megfehéredett bőrből, úgy mint valami dugaszocsákat húztam ki a megszabadult tyúkszemeket.

Tiszteelője

Hohenauer Ignác dr.

Mindenhol kapható a gyógyszer-tárakban; kizárólag Meissner gyógyszerész tyúkszem-tapasza. Kérem és minden másféle határozottan visszatartandó. — Ara dobozonként 60 kr., kettős dohoz (kétzer oly nehéz rudacska, mint a dobozban) 1 fr., három dohoz vételénél 1 fr 65 kr., három kettős dohoz 2 fr 75 kr. A tapasz árának és 15 kr. postadíjának előleges beküldésénél (1-10 drb) portmentesen vagy utánvét mellett küldetik meg.

